

برآورد توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی استان خراسان

جعفر فرزبد، مصطفی سلیمی‌فر، منصور ملایی‌پور*

درآمدهای مالیاتی استان خراسان در ابتدای برنامه اول توسعه ۲۹/۷ میلیارد ریال بود که با متوسط میزان رشد سالانه ۳۶ درصد در پایان برنامه به ۹۷ میلیارد ریال رسید. این درآمدها در برنامه دوم توسعه با متوسط میزان رشد سالانه ۳۵ درصد افزایش یافت به طوری که در پایان برنامه بالغ بر ۴۱۲/۵ میلیارد ریال شد. اما روی دیگر سکه، درآمدهایی را نشان می‌دهد که باید وصول شوند. در همین زمینه کل مالیات‌های مستقیم بالقوه استان خراسان برای ۱۳۷۷ معادل ۲۵۹۴ میلیارد ریال برآورد شده است. اگر کل مالیات‌های بالقوه غیرمستقیم را معادل کل مالیات‌های بالفعل غیرمستقیم و برابر ۶۷ میلیارد ریال باشد. بنابراین کل مالیات‌های بالقوه استان در سال مورد بحث ۲۶۶۱ میلیارد ریال تخمین زده می‌شود که در این صورت با توجه به وصولی مالیات در ۱۳۷۷ شکاف مالیاتی حدود ۲۱۹۷ میلیارد ریال برآورد می‌شود.

مروری بر درآمدهای مالیاتی استان خراسان

درآمدهای مالیاتی استان خراسان در دهه گذشته به طور متوسط ۸۳ درصد از کل درآمدهای استانی را تشکیل داده است. به عبارت دیگر، عمده‌ترین درآمد استان، درآمد مالیاتی است که از ثبات درآمدی خوبی

* به ترتیب کارشناس ارشد اقتصاد و رئیس سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خراسان، دکترای اقتصاد و عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد، کارشناس ارشد علوم اقتصادی.

- این مطلب برگرفته از طرح مطالعات است که با عنوان «توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی استان خراسان» در معاونت امور اقتصادی ۱۳۷۵ انجام شده است.

توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی... ۵۴

نیز (به دلیل عدم دخالت شوک‌های خارجی) برخوردار بوده است. به طور مثال، درآمدهای نفتی که به استان سرارزیر می‌شود، به علت شوک‌های خارجی و تأثیرات آن بر قیمت نفت، همواره در نوسان بوده است که نتیجه آن عجین شدن اقتصاد استان با نوسان و بی‌ثباتی بوده است. درآمدهای مالیاتی استان خراسان در طول برنامه اول توسعه به طور متوسط ۶۱ میلیارد ریال شده است که این درآمدها در برنامه دوم توسعه از متوسط سالانه ۲۹۴ میلیارد ریال برای سال‌های ۱۳۷۷ - ۱۳۷۳ برخوردار بوده است. به عبارت دیگر، درآمد مالیاتی استان در برنامه دوم توسعه در مقایسه با برنامه اول ۳۸۵ درصد رشد داشته است.

در دهه گذشته سالانه ۱۷۷ میلیارد ریال مالیات وصول شده است که هر ساله (به طور متوسط) $35/2$ درصد رشد داشته است. کمترین میزان رشد درآمدهای مالیاتی در ۱۳۷۱ محقق گردیده است که برابر $8/8$ درصد بوده است و بیشترین میزان رشد درآمدهای مالیاتی مربوط به ۱۳۷۴ است که برابر ۵۸ درصد بوده است. در نیمه اول دهه ۱۳۷۰ هیچ تغییر اقتصادی مثبت یا منفی قابل توجهی در استان رخ نداده است ولی میزان رشد مالیاتی از ۸ درصد تا ۵۸ درصد در نوسان بوده که این امر نشانگر پیچیدگی و عدم تثبیت سیستم مالیاتی استان است. شاخص تثبیت درآمدهای مالیاتی (ضریب تغییرات یا CV) در برنامه اول و دوم مؤید مطلب یاد شده است، زیرا ضریب تغییرات که یک معیار سنجش پراکندگی است هر قدر کوچک‌تر باشد نشانگر پراکندگی کمتر و ثبات بیشتر است. این شاخص در برنامه اول برای میزان رشد مالیاتی $0/52$ و در برنامه دوم $0/61$ محاسبه شده است.^۱

هزینه عمومی استان در دهه گذشته

هزینه عمومی استان در سال‌های برنامه اول توسعه به ترتیب ۱۷۸، ۲۵۵، ۴۰۲، ۵۲۴ و ۷۱۲ میلیارد ریال بوده است. به دیگر سخن، در طول برنامه اول توسعه به طور متوسط هزینه‌های عمومی استان ۴۱۴ میلیارد ریال در سال بوده است. در برنامه دوم توسعه هزینه عمومی استان به ترتیب ۶۵۸، ۱۰۴۹، ۱۳۱۵، ۱۶۹۷ و ۲۴۰۶ میلیارد ریال برای سال‌های ۱۳۷۷ - ۱۳۷۳ بوده است. مشاهده می‌شود که هزینه عمومی استان در برنامه دوم توسعه نسبت به برنامه اول ۲۴۴ درصد رشد داشته است. میانگین میزان رشد هزینه عمومی استان در برنامه اول توسعه ۴۲ درصد و در برنامه دوم توسعه ۳۰ درصد بوده است.^۲

۱. معاونت امور اقتصادی، «بررسی امکانات مالی استان خراسان» سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خراسان، مشهد، ۱۳۷۸.

درآمد استان در برنامه‌های اول و دوم توسعه

کل درآمد استان در برنامه اول توسعه ۳۶۴ میلیارد ریال و در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۷-۱۳۷۳) مبلغ ۱۷۸۸ میلیارد ریال بوده که از رشدی برابر با ۳۹۲ درصد در مقایسه با برنامه اول برخوردار بوده است. میانگین میزان رشد کل درآمد استان در برنامه اول توسعه ۳۴ درصد و در برنامه دوم توسعه نیز ۳۴ درصد بوده است.^۱

تولید ناخالص داخلی استان خراسان

تولید ناخالص داخلی استان خراسان در برنامه اول توسعه ۲۰۱۳۱ میلیارد ریال بوده است. در برنامه دوم توسعه تولید ناخالص داخلی در استان خراسان ۱۰۱۹۷۰ میلیارد ریال برای سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۷۳ بوده است. تولید ناخالص داخلی در استان خراسان در برنامه دوم توسعه در مقایسه با برنامه اول ۴۰۷ درصد رشد داشته است. میانگین میزان رشد تولید ناخالص داخلی استان خراسان در برنامه اول توسعه ۳۲ درصد و در برنامه دوم توسعه ۴۰ درصد بوده است.^۲

بررسی مقادیر پارامترهای اقتصادی به قیمت‌های ثابت

درآمدهای مالیاتی، هزینه‌های عمومی، درآمدهای استانی و تولید ناخالص داخلی استان خراسان در کل برنامه اول به ترتیب ۳۰۵، ۲۰۷۰، ۳۶۵ و ۲۰۱۳۰ میلیارد ریال به قیمت‌های جاری بوده است. همین پارامترها به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۹ به ترتیب ۲۱۵، ۱۴۴۰، ۲۵۵ و ۱۴۴۵۵ و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۱ به ترتیب ۶۰، ۳۹۸، ۷۲ و ۳۹۹۲ و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ به ترتیب ۲۰، ۱۴۴، ۲۵ و ۱۳۰۵ میلیارد ریال محاسبه شده است. به عبارت دیگر، کل درآمد استانی برنامه اول توسعه ۳۶۵ میلیارد ریال بوده است که به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ تنها ۲۵ میلیارد ریال است. به سخن دیگر، قدرت خرید درآمد استانی (میزان کالایی که با این میزان درآمد هم‌تراز باشد) در برنامه اول توسعه به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ تنها ۲۵ میلیارد ریال است. ضریب تغییرات (CV) برای درآمدهای مالیاتی به قیمت‌های جاری تقریباً ۴ برابر مقدار آن به قیمت‌های ثابت است. این موضوع نشان‌دهنده ثباتی است که در محاسبات بر اساس قیمت‌های ثابت نهفته است؛ یعنی براساس قیمت‌های جاری واریانس یا پراکندگی زیاد، در اطراف

۱. همان.

۲. ارقام خام نقل از مجله نیرو، مرکز اطلاعات انرژی تهران، وزارت نیرو، تهران، ۱۳۷۸.

میانگین کم ارزش دیده می‌شد ولی بر اساس قیمت‌های ثابت واریانس یا پراکندگی کم در اطراف میانگین با ارزش‌تر دیده می‌شود. این ارزش‌گذاری تا ۴ برابر اختلاف را نشان می‌دهد. لازم به ذکر است که ضریب تغییرات مستقل از واحد اندازه‌گیری و مقیاس‌زدایی شده است و به همین دلیل از میانگین و انحراف معیار بهتر است.

درآمدهای مالیاتی، هزینه‌های عمومی، درآمدها و تولید ناخالص داخلی استان خراسان به‌طور متوسط در هر یک از سال‌های برنامه دوم توسعه به ترتیب ۲۹۴، ۱۴۲۵، ۳۵۸ و ۲۰۳۹۴ میلیارد ریال به قیمت‌های جاری بوده است. همین پارامترها به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۹ به ترتیب ۵۲، ۲۴۸، ۶۳ و ۳۵۲۸ و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۱ به ترتیب ۱۴، ۶۸، ۱۷ و ۹۷۴ و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ به ترتیب ۴، ۲۱، ۶، ۳۰۲ میلیارد ریال محاسبه شده است. به عبارتی درآمد استانی که به‌طور متوسط در برنامه دوم توسعه ۳۵۸ میلیارد ریال است، به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ تنها ۶ میلیارد ریال بوده است. به عبارت دیگر، قدرت خرید درآمد استانی در برنامه دوم توسعه به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ تنها ۶ میلیارد ریال بوده است. ضریب تغییرات برای درآمدهای استانی به قیمت‌های جاری ۰/۱۱ ولی ضریب تغییرات برای درآمدهای استانی به قیمت‌های ثابت ۰/۴۹ بوده است. همان‌طور که گفته شد، تفاوت فاحش این دو نشان‌دهنده ثباتی است که در محاسبات براساس قیمت‌های ثابت نهفته است. باید توجه داشت که حتی اگر رقم درآمدهای استانی را به قیمت ثابت سال ۱۳۶۹ نیز لحاظ کنیم، قدرت خرید این درآمدها به ۶۳ میلیارد ریال کاهش می‌یابد.^۱

میزان رشد پارامترهای اقتصادی به قیمت‌های ثابت

متوسط میزان رشد درآمدهای مالیاتی، هزینه‌های عمومی، درآمدها و تولید ناخالص داخلی استان خراسان در برنامه اول توسعه به ترتیب ۳۶، ۴۲، ۳۴ و ۳۲ درصد به قیمت‌های جاری بوده است که این رشد به قیمت‌های ثابت به ترتیب ۷، ۱۲، ۶ و ۴ درصد محاسبه شده‌اند. میزان رشد درآمدهای مالیاتی، هزینه‌های عمومی، درآمدها و تولید ناخالص داخلی استان خراسان به‌طور متوسط در برنامه دوم توسعه به ترتیب ۳۵، ۳۰، ۳۴ و ۴۰ درصد به قیمت‌های جاری بوده که رشد آن‌ها به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۹ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۱ و همچنین به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۵۳ به ترتیب ۱۵، ۲، ۴ و ۱۰ درصد محاسبه شده است.

۱. معاونت امور اقتصادی، "پیش‌بینی درآمدهای استان خراسان در برنامه سوم توسعه"، سازمان امور اقتصادی و دارایی استان

به‌طور متوسط نرخ رشد درآمد استانی در برنامه دوم توسعه ۳۴ درصد بوده است که این نرخ به قیمت‌های ثابت تنها ۴ درصد می‌باشد. به‌سختی دیگر قدرت خرید درآمد استانی در برنامه دوم توسعه با در نظر گرفتن قیمت‌های ثابت سال ۵۳ به‌طور متوسط ۴ درصد رشد داشته است. ضریب تغییرات برای نرخ رشد درآمدهای مالیاتی، هزینه‌های عمومی، درآمدها و تولید ناخالص داخلی استان خراسان در دهه گذشته (برنامه اول و دوم توسعه) به قیمت‌های جاری به ترتیب ۵۳، ۵۶، ۵۰ و ۱۶ صدم، لیکن ضریب تغییرات نرخ رشد پارامترهای فوق به قیمت‌های ثابت به ترتیب ۲، ۳، ۲ و ۲ محاسبه شده است (تمام ضرایب تغییرات بزرگتر از واحد می‌باشند). به عبارت دیگر نشانگر عدم ثبات است که در محاسبات نرخ رشد بر اساس قیمت‌های ثابت نهفته است (نرخ رشد بر اساس قیمت‌های ثابت نشانگر نرخ واقعی رشد می‌باشد که ثبات و بی‌ثباتی در آن نشانگر فعال نبودن تثبیت‌کننده‌های خودکار در اقتصاد استان می‌باشد). یعنی در محاسبات نرخ رشد بر اساس قیمت‌های جاری واریانس یا پراکندگی کم در اطراف میانگین کم ارزش‌تر دیده می‌شود ولی بر اساس قیمت‌های ثابت واریانس یا پراکندگی زیاد در اطراف میانگین با ارزش‌تر دیده می‌شود.^۱

سهم درآمد مالیاتی و غیرمالیاتی از کل درآمدهای استانی

این شاخص یکی از مهم‌ترین شاخص‌هایی است که برای شناخت نقش درآمدهای مالیاتی در کل درآمدهای استانی مورد مطالعه قرار گرفته است. بالا بودن نسبت کل درآمد مالیاتی استان به کل درآمدهای استان در هر سال حاکی از پشتوانه مالی و ثبات درآمدی استان است. در طول برنامه اول توسعه به‌طور متوسط ۸۳ درصد درآمدهای استان به وسیله درآمد مالیاتی تأمین شده است. این نسبت در برنامه دوم توسعه به‌طور متوسط ۸۲ درصد بوده است. این شاخص برای برنامه دوم توسعه در مقایسه با برنامه اول حدود ۲ درصد کاهش داشته است (از آن‌جا که نسبت‌ها تورم‌زدایی نیز می‌کنند، بنابراین شاخص‌ها واقعی هستند). از طرفی به‌طور متوسط در برنامه اول توسعه نسبت درآمدهای مالیاتی استان به هزینه عمومی استان ۱۵ درصد و نسبت کل درآمدهای کل استان به هزینه عمومی استان ۱۸ درصد بوده است. تفاوت این دو نسبت نشان‌دهنده نقش درآمدهای غیرمالیاتی در هزینه‌های عمومی استان است. به عبارت دیگر، به‌طور متوسط در طول برنامه اول توسعه نسبت درآمدهای غیرمالیاتی استان به هزینه عمومی استان تنها ۳ درصد است. در برنامه دوم توسعه نیز نسبت درآمدهای مالیاتی استان به هزینه عمومی استان به‌طور متوسط ۲۱ درصد بوده

۱. معاونت امور اقتصادی، گزارش اقتصادی و اجتماعی استان خراسان، سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خراسان، مشهد.

توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی... ۵۸

است؛ یعنی نسبت به برنامه اول ۳۹ درصد رشد کرده است و نسبت کل درآمدهای استان به هزینه‌های عمومی استان ۲۶ درصد است؛ که نسبت به برنامه اول ۴۰ درصد رشد داشته است. تفاوت این دو نسبت نشان‌دهنده نقش درآمدهای غیرمالیاتی در هزینه‌های عمومی استان است. بنابراین به‌طور متوسط در برنامه دوم توسعه نسبت درآمدهای غیرمالیاتی استان به هزینه‌های عمومی استان تنها ۵ درصد است. در دهه گذشته سالانه ۲۱۵ میلیارد ریال درآمد در استان وصول شده است که هر ساله به‌طور متوسط ۳۴ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی از کل درآمدهای استان در سال اول برنامه اول توسعه ۷۷ درصد بود که با میزان رشد ۱۴ درصد به ۸۷ درصد رسید، و سرانجام در سال آخر برنامه نسبت به سال قبل با میزان رشد منفی ۶ درصد به ۸۰ درصد رسید. این نوسان‌ها باعث شد که ضریب تغییرات سهم درآمدهای مالیاتی از کل درآمدهای استان ۰/۰۶، محاسبه شود. به همین ترتیب در برنامه دوم سهم مذکور به‌طور متوسط سالانه ۸۲ درصد است که میزان رشد برنامه دوم تنها ۰/۲ (در حالی که میزان رشد مذکور در برنامه اول ۱/۲ درصد بود).^۱

نسبت درآمدهای مالیاتی به هزینه‌های استان

در کشورهای پیشرفته تمام خریدهای دولت به‌وسیله درآمدهای مالیاتی تأمین می‌شود. برای شناخت نقش درآمدهای مالیاتی در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، نسبت کل درآمد مالیاتی استان به هزینه‌های عمومی استان در هر سال محاسبه می‌شود. بالا بودن این شاخص حاکی از نقش آفرینی مثبت نظام مالیاتی در اقتصاد استان است. در برنامه اول توسعه شاخص مذکور در فاصله ۱۳ تا ۱۷ درصد در نوسان بوده است. متوسط میزان رشد سالانه آن ۴/۶ درصد به دست آمده است. به عبارت دیگر به‌طور متوسط در برنامه اول تنها ۱۵ درصد از هزینه‌های عمومی استان به‌وسیله درآمدهای مالیاتی پوشش داده شده است. در برنامه دوم توسعه به‌طور متوسط ۲۱ درصد هزینه‌های عمومی استان به وسیله درآمد مالیاتی استان تأمین مالی شده است. این شاخص برای برنامه دوم توسعه نسبت به برنامه اول ۳۹ درصد رشد واقعی داشته است.^۲

کل درآمدهای استانی به هزینه‌های عمومی

نسبت کل درآمدهای استانی به هزینه‌های عمومی استان یکی دیگر از شاخص‌هایی است که در بررسی نظام

۱. معاونت امور اقتصادی، بررسی امکانات مالی استان خراسان؛ سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خراسان، مشهد، ۱۳۷۸.

۲. همان.

اقتصادی محاسبه می‌شود. بالا بودن این شاخص حاکی از خودکفایی مالی درآمدهای استانی در نظام اقتصادی استان است. در استان خراسان در برنامه اول توسعه شاخص مذکور در فاصله ۱۶ تا ۲۲ درصد در نوسان بوده است. متوسط میزان رشد سالانه آن ۵- درصد به دست آمده است. به طور متوسط در برنامه اول تنها ۱۸ درصد از هزینه‌های عمومی استان به وسیله درآمدهای استانی پوشش داده شده است. این نسبت در برنامه دوم توسعه به طور متوسط ۲۶ درصد بوده است (متوسط میزان رشد سالانه آن ۷ درصد است). پوشش هزینه‌ای به وسیله کل درآمدهای استانی در برنامه دوم نسبت به برنامه اول ۴۰ درصد افزایش یافته است (میزان رشد آن نیز ۱۲ درصد اختلاف را نشان می‌دهد).

نسبت مالیاتی

این نسبت به کارایی مالیاتی معروف است^۱ که از نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی به دست می‌آید. برای شناخت نقش نظام مالیاتی استان در تولید ناخالص داخلی، این نسبت هر سال مورد محاسبه قرار می‌گیرد. در استان خراسان در برنامه اول توسعه شاخص مذکور در فاصله حدود ۱ تا ۲ درصد در نوسان بوده است. متوسط سالانه آن حدود ۱/۵ درصد به دست آمده است. به علاوه میزان رشد سالانه آن ۳ درصد به دست آمده است. در طول برنامه دوم توسعه نیز نسبت مالیاتی به طور متوسط حدود ۱/۵ درصد بوده است. نسبت مالیاتی در برنامه دوم نسبت به برنامه اول ۳/۰ درصد کاهش یافته است. (میزان رشد آن نیز ۷ درصد اختلاف را نشان می‌دهد).

نسبت هزینه به تولید ناخالص ملی

نسبت هزینه به تولید ناخالص ملی به معیار سنجش اندازه دولت معروف است. به طور متوسط در برنامه اول این نسبت ۹/۹ درصد بوده است (میزان رشد متوسط سالانه آن ۷/۷ درصد بوده) که در برنامه دوم به ۷ درصد (میزان رشد متوسط سالانه آن ۷- درصد) کاهش یافته است.^۲

۱. کارلوس سلوینا (۱۹۹۸)، استراتژی اصلاح دستگاه مالیاتی، ترجمه منصور ملایی‌پور، وزارت امور اقتصادی و دارایی،

دانشکده امور اقتصادی.

۲. معاونت امور اقتصادی، گزارش اقتصادی و اجماعی استان خراسان، سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خراسان - مشهد

محاسبه مبنای مالیات بالقوه استان خراسان در سال ۱۳۷۷

میزان مالیات از درآمد مشمول مالیات محاسبه می‌شود. به عبارت دیگر، مالیات از درآمد مشمول مالیات اخذ می‌شود، بنابراین ارزش افزوده ایجاد شده در بخش‌های اقتصادی به‌عنوان مبنای مالیاتی به حساب می‌آید. در این تحقیق میزان ارزش افزوده ایجاد شده در بخش‌های اقتصادی استان خراسان در ۱۳۷۶ را به‌عنوان مبنای مالیات در محاسبه مالیات بالقوه سال ۱۳۷۷ مورد استفاده قرار داده‌ایم (زیرا طبق قانون مالیات‌ها، مالیات در پایان دوره مالی یعنی با یک سال وقفه اخذ می‌شود).

برآورد ظرفیت مالیاتی استان خراسان در صورت رفع موانع نهادی (اخلال‌کنندگان اقتصادی) است و تولید ناخالص داخلی به روش ارزش افزوده محاسبه شده است. مقدار ارزش افزوده از متانده منهای داده به دست می‌آید. ارزش افزوده شامل چهار جزء اجاره، بهره، سود و دستمزد است.

می‌دانیم که اقتصاد به سه بخش خدمات، صنعت و کشاورزی تقسیم می‌شود. از آن جا که طبق قانون مالیات‌های مستقیم بخش کشاورزی از پرداخت مالیات معاف است، بنابراین بخش کشاورزی نمی‌تواند به عنوان مبنای مالیاتی برای برآورد ظرفیت مالیاتی قرار گیرد (از آن جا که بحث مذکور در چارچوب قانون صورت می‌گیرد، لذا باید احکام قانونی رعایت شود). به‌هرحال، تنها دو بخش صنعت و خدمات هستند که بار مالیاتی را تحمل می‌کنند. از سوی دیگر، ۹۱/۷ درصد مالیات وصولی در استان خراسان (طی برنامه اول و دوم توسعه) متعلق به مالیات‌های مستقیم است. برای محاسبه ظرفیت مالیاتی استان خراسان لازم است کل مالیات بالقوه غیرمستقیم و مستقیم محاسبه شود. مالیات غیرمستقیم بالقوه به‌صورت تقریبی از کل مالیات بالقوه با توجه به نسبت آن محاسبه خواهد شد (اگر مالیات غیرمستقیم بالقوه همان مالیات غیرمستقیم نیز فرض شود، در نتیجه فرقی نمی‌کند).

بنابراین، مهم‌ترین جزء محاسبه ظرفیت مالیاتی مالیات‌های مستقیم است. اشخاص حقیقی و حقوقی مشمول مالیات، در ماده یک و دو قانون مالیات‌های مستقیم به تفصیل معرفی شده‌اند. باب دوم قانون مالیات‌های مستقیم مالیات بر دارایی را بحث می‌کند که شامل سالانه املاک و غیره است. باب سوم قانون مالیات‌های مستقیم مربوط به مالیات بر درآمد است که شامل مالیات بر املاک، حقوق، مشاغل، شرکت‌ها و درآمد اتفاقی است.

به‌هر حال، برای تطبیق اجزای ارزش افزوده، آن‌گونه که در آمارنامه‌های کشوری مصطلح است، با قوانین مالیاتی (باب دوم و سوم از قانون مالیات‌های مستقیم که بیشتر اشاره شد) باید دو اصطلاح زیر را تعریف کنیم. لازم به‌ذکر است این اصطلاحات برگرفته از قوانین نیست بلکه برای تبیین این تطبیق برگزیده شده‌اند و مختص این تحقیق‌اند.

ارزش افزوده اشخاص حقیقی: تمام درآمدها و دارایی‌های مربوط به اشخاص حقیقی از مجموع اجاره، بهره، سود و دستمزد نصیب اشخاص حقیقی می‌شود. از طرفی مجموع این اجزا همان ارزش افزوده خلق شده توسط اشخاص حقیقی است. همه درآمدها و دارایی‌های مربوط به اشخاص حقیقی در باب دوم و سوم از قانون مالیات‌های مستقیم آورده شده است. بنابراین برای تخمین پایه بالقوه مالیاتی در بخش اشخاص حقیقی در استان خراسان باید ارتباط بین پایه مالیاتی (آن‌گونه که در آمارنامه‌های کشوری مصطلح است) و قوانین مالیاتی را در نظر گرفت.

طبق جدیدترین آمار اخذ شده از مرکز آمار ایران^۱، محصول ناخالص داخلی استان خراسان در سال ۱۳۷۶ معادل ۱۹۷۷۴ میلیارد ریال برآورد شده است. محصول ناخالص داخلی استان خراسان ۶/۵ درصد از محصول ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. اجزای ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان خراسان در سال ۱۳۷۶ به شرح زیر است. ارزش افزوده بخش فروشنده‌گی معادل ۴۰۳۴ میلیارد ریال است که رتبه اول در اجزای شصت‌گانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان خراسان را به خود اختصاص داده است. سهم ارزش افزوده این بخش از کل ارزش افزوده استان معادل ۲۰/۴ درصد است. سهم ارزش افزوده این بخش از ارزش افزوده همین بخش در کشور معادل ۸/۷ درصد است که بیش از متوسط کل بخش‌های استان است.

ارزش افزوده بخش زراعت و باغداری معادل ۲۷۵۳ میلیارد ریال است که رتبه دوم در اجزای شصت‌گانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی استان خراسان را به خود اختصاص داده است. سهم ارزش افزوده این بخش از کل ارزش افزوده استان معادل ۱۳/۹ درصد است.

ارزش افزوده بخش خدمات واحدهای مسکونی شخصی در استان خراسان معادل ۱۵۴۱ میلیارد ریال است که رتبه سوم در اجزای شصت‌گانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی را به خود اختصاص داده است. سهم ارزش افزوده این بخش از کل ارزش افزوده استان معادل ۸ درصد است.

ارزش افزوده بخش دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور و شکار در استان خراسان معادل ۱۴۰۱ میلیارد ریال است که رتبه چهارم در اجزای شصت‌گانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی را به خود اختصاص داده است.

ارزش افزوده بخش حمل و نقل جاده‌ای در استان خراسان معادل ۸۸۸ میلیارد ریال است که رتبه پنجم در اجزای شصت‌گانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی را به خود اختصاص داده است.

۱. مرکز آمار ایران، محاسبه ارزش افزوده بخش‌ها در چند استان منتخب برای سال ۱۳۷۶، تهران ۱۳۷۹.

توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی... ۶۲

ارزش افزوده بخش صنایع مواد غذایی و دخانیات در استان خراسان معادل ۸۶۴/۱ میلیارد ریال است که رتبه ششم در اجزای شصت‌گانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی را به خود اختصاص داده است. مقدار و سهم ارزش افزوده سایر بخش‌های اقتصادی در جداول پیوست آمده است.

سهم ارزش افزوده بخش‌های امور عمومی، بهداشت و درمان خصوصی، توزیع گاز طبیعی، خدمات کرایه و کسب و کار، صنایع محصولات کانی غیرفلزی به جز نفت و زغال‌سنگ، خدمات شهری، امور انتظامی، بهداشت و درمان دولتی در فاصله ۱ تا ۲ درصد از کل ارزش افزوده استان خراسان قرار دارند.

سهم ارزش افزوده بخش‌های خدمات واحدهای غیرمسکونی، بانک، رستوران، خالص مالیات بر واردات، اموریق، آموزش عالی دولتی، سایر خدمات، پست و مخابرات، صنایع شیمیایی (صنایع نفتی، زغال‌سنگ، لاستیک و پلاستیک) در فاصله ۵/۰ تا ۸/۰ درصدی از کل ارزش افزوده استان خراسان قرار دارند.

سهم ارزش افزوده بخش‌های هتل و خوابگاه، سایر معادن، خدمات مذهبی - سیاسی و سایر سازمان‌های دارای عضو، راه آهن، حمل و نقل هوایی، صنایع چوب و محصولات چوبی، خدمات دلان مستغلات، خدمات تفریحی فرهنگی و ورزشی، مددکاری اجتماعی، آب، آموزش عالی خصوصی، ۲/۰ تا ۴/۰ درصد از کل ارزش افزوده استان خراسان را به خود اختصاص داده است.

سهم ارزش افزوده بخش‌های صنایع تولید فلزات اساسی، آموزش بزرگسالان دولتی، صنایع کاغذ و مقوا و چاپ و انتشار، تأمین اجتماعی، جنگلداری، دامپزشکی، بیمه، متوسطه عمومی و فنی حرفه‌ای خصوصی، خدمات پشتیبانی حمل و نقل و انبارداری، آموزش ابتدایی خصوصی، سایر واسطه‌گری‌ها و فعالیت‌های جنبی آن‌ها تنها ۱/۰ درصد از کل ارزش افزوده استان خراسان را به خود اختصاص داده است.

سهم ارزش افزوده بخش‌های آموزش بزرگسالان خصوصی، حمل و نقل لوله‌ای، صنایع متفرقه، ماهیگیری، نفت خام و گاز طبیعی، حمل و نقل آبی از کل ارزش افزوده استان خراسان صفر درصد است.

سهم ارزش افزوده هتل و خوابگاه معادل ۷/۱۷ درصد است که بالاترین سهم از ارزش افزوده همین بخش‌ها در کشور را دارد. سهم ارزش افزوده خدمات دلان مستغلات معادل ۱۶ درصد است. سهم ارزش افزوده توزیع گاز طبیعی و سایر خدمات به ترتیب ۸/۱۵ و ۱۰ درصد است. سهم ارزش افزوده امور انتظامی و آموزش ابتدایی خصوصی به ترتیب ۹/۹ و ۵/۸ درصد است. سهم ارزش افزوده دامپزشکی و خدمات شهری به ترتیب ۸ و ۱/۸ درصد است. سهم ارزش افزوده صنایع تولید فلزات اساسی، سایر واسطه‌گری‌ها و فعالیت‌های جنبی و ماهیگیری هر کدام کمتر از یک درصد است. سهم ارزش افزوده نفت خام و گاز طبیعی و حمل و نقل آبی معادل صفر است. ضمناً مقدار و سهم ارزش افزوده سایر بخش‌های

برآورد ظرفیت مالیاتی استان خراسان در سال ۱۳۷۷

ظرفیت مالیاتی بر مبنای تولید ناخالص داخلی (ارزش افزوده) استان محاسبه شده است. ظرفیت مالیاتی سال ۱۳۷۷ استان خراسان بر مبنای اجزای تولید ناخالص داخلی (اجزای ارزش افزوده) سال ۱۳۷۶ استان خراسان محاسبه شده است.^۲ زیرا طبق قانون مالیات‌ها، مالیات وصول شده در هر سال با تأخیر یک ساله از درآمد مشمول مالیات اخذ می‌شود. ارزش افزوده اشخاص حقیقی در استان خراسان برای سال ۱۳۷۷ به شرح زیر است.

ارزش افزوده خدمات مستغلات و خدمات فنی و حرفه‌ای استان خراسان معادل ۲۴۸۷ میلیارد ریال است. ارزش افزوده خدمات رستوران و هتل‌داری معادل ۲۳۵ میلیارد ریال است. ارزش افزوده کارگاه‌های کوچک صنعتی و ساختمان بخش خصوصی و حمل‌ونقل ارتباطات و بخش‌های فروشنده به ترتیب ۱۵۰، ۱۲۶۵، ۱۱۲۲، ۴۰۳۴ میلیارد ریال است.

ارزش افزوده خدمات امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی، استان خراسان معادل ۱۴۴۰ میلیارد ریال است. محاسبه ارزش افزوده خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی و ارزش افزوده مؤسسه‌های پولی و مالی استان خراسان به ترتیب ۲۰۵ و ۱۸۲ میلیارد ریال است. سرانجام ارزش افزوده اشخاص حقیقی استان خراسان معادل ۹۴۷۵ میلیارد ریال برآورد می‌شود.

در عین حال، ارزش افزوده ایجاد شده در اقتصاد استان از مجموع ارزش افزوده‌های ایجاد شده در سه بخش کشاورزی، خدمات و صنعت است. نظر به این که بخش‌های اقتصادی (آن‌گونه که در منابع آماری کشور آمده است) با بخش‌های مالیاتی (آن‌گونه که در قانون مالیات‌ها آمده است) متناسب و همگن نیستند، لذا با توجه به توضیحاتی که قبلاً در خصوص منابع مالیاتی بخش‌های اقتصادی داده‌ایم، می‌توانیم استنباط کنیم که ارزش افزوده اشخاص حقوقی معادل کل ارزش افزوده ایجاد شده در استان خراسان منهای ارزش افزوده برای بخش‌های خدمات و کشاورزی است. بنابراین، ارزش افزوده اشخاص حقوقی معادل ۲۳۲۱ میلیارد ریال برآورد شده و ارزش افزوده اشخاص حقیقی در سال ۱۳۷۷ برای استان خراسان ۹۴۷۵ میلیارد ریال محاسبه شده است.

۱. همان.

۲. مرکز آمار ایران، محاسبه ارزش افزوده بخش‌ها در چند استان منتخب برای سال ۱۳۷۶، تهران، ۱۳۷۹.

از آن‌جا که در قانون مالیات‌های مستقیم یک سرفصل کلی به‌عنوان اشخاص حقیقی وجود ندارد، لذا برای محاسبه ظرفیت مالیاتی در این بخش به‌طور یک‌جا از نرخ‌های ماده ۱۳۱ و معافیت ماده ۱۰۱ قانون مالیات‌های مستقیم استفاده می‌کنیم. از طرفی تعداد پرونده‌ها در سال ۱۳۷۷ در استان خراسان به میزان ۱۴۵۷۷۱۱ فقره و برای اشخاص حقوقی ۱۸۳۶۶ بوده است.^۱

طبق تعریف اشخاص حقیقی و آمار ذکر شده، اگر ارزش‌افزوده در بخش اشخاص حقیقی را بر تعداد پرونده‌های این بخش تقسیم کنیم، به درآمد مشمول مالیات هر پرونده می‌رسیم. ماده ۱۰۱ قانون مالیات‌های مستقیم به هر پرونده ۱/۵ میلیون ریال معافیت می‌دهد. مانده درآمد مشمول مالیات بعد از کسر معافیت است. تعداد پرونده در بخش اشخاص حقیقی (به روش محاسبه شده در قسمت قبل) برابر ۱۴۳۹۳۴۵ است. بنابراین، درآمد مشمول مالیات هر پرونده ۶۵۸۳ هزار ریال و بعد از کسر معافیت ۵۰۸۳ هزار ریال است. مالیات بالقوه سرانه محاسبه شده برای اشخاص حقیقی ۱۱۴۴ هزار ریال است. بنابراین، مالیات بالقوه در بخش اشخاص حقیقی ۱۶۴۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. مالیات اشخاص حقیقی در سال ۱۳۷۷ برابر با کل مالیات‌های مستقیم (۳۹۶ میلیارد ریال) منهای مالیات اشخاص حقوقی (۱۵۹ میلیارد ریال) است که معادل ۲۳۷ میلیارد ریال است. بنابراین، شکاف مالیاتی اشخاص حقیقی با توجه به مالیات وصول شده در سال ۱۳۷۷ معادل ۱۴۱۰ میلیارد ریال محاسبه می‌شود.

ظرفیت مالیاتی اشخاص حقوقی در استان خراسان در سال ۱۳۷۷

اگر درآمد مشمول مالیات هر سهامدار را در نرخ‌های موجود در ماده ۱۳۱ قانون مالیات‌های مستقیم لحاظ کنیم، میزان مالیات متعلقه به هر سهامدار محاسبه می‌شود. در محاسبه مالیات بر شرکت از کل درآمد مشمول مالیات هر پرونده ۱۰ درصد به‌عنوان مالیات بر شرکت کسر و باقی‌مانده نسبت به تعداد سهامداران شرکت سرشکن می‌شود. سرانجام، میزان مالیات متعلقه به هر پرونده در کل تعداد پرونده‌ها ضرب و مالیات بالقوه اشخاص حقوقی به‌دست می‌آید. ۵ درصد مالیات بر شرکت برابر ۲۳۲ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. درآمد مشمول مالیات بالقوه هر سهامدار شرکت (لازم به ذکر است که درآمد مشمول مالیات طبق توضیحات قبلی بر شش [متوسط تعداد سهامداران] و تعداد پرونده مذکور [۱۸۳۶۶] تقسیم شده است) برابر ۱۸۹۵۷ هزار ریال محاسبه می‌شود. مالیات بالقوه هر سهامدار شرکت برابر ۶۴۹۸ هزار ریال محاسبه می‌شود. کل مالیات بالقوه

۱. منصور ملایی‌پور (۱۳۷۷)، "بررسی توان‌های بالقوه و بالفعل مالیات بر شرکت‌های صنعتی"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم

سهامدار شرکت معادل ۷۱۵ میلیارد ریال و ۱۰ درصد مالیات بر شرکت معادل ۲۳۲ میلیارد ریال است. کل مالیات بالقوه اشخاص حقوقی در سال ۱۳۷۷ معادل ۹۴۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. کل مالیات بالفعل اشخاص حقوقی در سال ۱۳۷۷ معادل ۱۶۰ میلیارد ریال است. بنابراین، شکاف مالیاتی اشخاص حقوقی در سال ۱۳۷۷ معادل ۷۸۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود.

کل ظرفیت مالیاتی در استان خراسان در سال ۱۳۷۷

مالیات بالقوه اشخاص حقیقی به‌علاوه مالیات بالقوه اشخاص حقوقی برابر با کل مالیات‌های بالقوه مستقیم است. کل ظرفیت مالیات‌های بالقوه مستقیم معادل ۲۵۹۴ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. اگر فرض کنیم کل مالیات‌های بالقوه غیرمستقیم معادل کل مالیات‌های بالفعل غیرمستقیم است، معادل ۶۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود.

بنابراین، کل ظرفیت مالیات‌های بالقوه ۲۶۶۱ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. شکاف مالیاتی با توجه به وصولی مالیات در سال ۱۳۷۷ معادل ۲۱۹۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود.

خلاصه و جمع‌بندی

در این بررسی، ارقام مستندی که از دقت بالاتری برخوردارند، مربوط به توان‌های مالیاتی استان خراسان در سال ۱۳۷۷ است که بر مبنای اجزای ارزش‌افزوده سال ۱۳۷۶ استان خراسان محاسبه شده است. ارزش‌افزوده اشخاص حقیقی در سال ۱۳۷۷ برای استان خراسان ۹۴۷۵ میلیارد ریال محاسبه شده است. در این بررسی از نرخ‌های ماده ۱۳۱ و معافیت ماده ۱۰۱ قانون مالیات مستقیم استفاده می‌کنیم. از طرفی تعداد پرونده‌ها در سال ۱۳۷۷ در استان خراسان به‌میزان ۱۴۵۷۷۱۱ فقره و برای اشخاص حقوقی ۱۸۳۶۶ است. طبق تعریف اشخاص حقیقی و آمار یاد شده، اگر ارزش‌افزوده در بخش اشخاص حقیقی را بر تعداد پرونده‌های این بخش تقسیم کنیم، به درآمد مشمول مالیات هر پرونده می‌رسیم. درآمد مشمول مالیات هر پرونده ۶۵۸۳۰۰۰ ریال و بعد از کسر معافیت ۵۰۸۳۰۰۰ ریال است. مالیات بالقوه سرانه محاسبه شده برای اشخاص حقیقی ۱۱۴۴ هزار ریال است. بنابراین، کل مالیات بالقوه در بخش اشخاص حقیقی ۱۶۴۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. مالیات اشخاص حقیقی در سال ۱۳۷۷ برابر با کل مالیات‌های مستقیم (۳۹۶ میلیارد ریال) نه‌ای مالیات اشخاص حقوقی (۱۵۹ میلیارد ریال) و معادل ۲۳۷ میلیارد ریال است. بنابراین، شکاف مالیاتی اشخاص حقیقی با توجه به مالیات وصول شده در سال ۱۳۷۷ معادل ۱۴۱۰ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. مجموع ارزش‌افزوده اشخاص حقوقی در استان خراسان معادل کل ارزش‌افزوده ایجاد

شده در استان منهای ارزش‌افزوده برای بخش‌های خدمات و کشاورزی است. بنابراین، ارزش‌افزوده اشخاص حقوقی معادل ۲۳۲۱ میلیارد ریال برآورد می‌شود.

از سوی دیگر، اگر درآمد مشمول مالیات هر سهامدار را در نرخ‌های موجود در ماده ۱۳۱ قانون مالیات‌های مستقیم لحاظ کنیم، میزان مالیات متعلقه به هر سهامدار محاسبه می‌شود. در محاسبه مالیات بر شرکت‌ها از کل درآمد مشمول مالیات هر پرونده ۱۰ درصد به‌عنوان مالیات بر شرکت کسر و باقی‌مانده نسبت به تعداد سهامداران شرکت سرشکن می‌شود. سرانجام میزان مالیات متعلقه به هر پرونده درکل تعداد پرونده‌ها ضرب و مالیات بالقوه اشخاص حقوقی به‌دست می‌آید.

۱۰ درصد مالیات بر شرکت‌ها برابر ۲۳۲ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. درآمد مشمول مالیات بالقوه هر سهامدار برابر ۱۸۹۵۷ هزار ریال محاسبه می‌شود. مالیات بالقوه هر سهامدار شرکت برابر ۶۴۹۸ هزار ریال محاسبه می‌شود. کل مالیات بالقوه سهامدار شرکت معادل ۷۱۵ میلیارد ریال و ۱۰ درصد مالیات بر شرکت‌ها معادل ۲۳۲ میلیارد ریال است. کل مالیات بالقوه اشخاص حقوقی در سال ۱۳۷۷ معادل ۹۴۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. کل مالیات بالفعل اشخاص حقوقی در سال ۱۳۷۷ معادل ۱۶۰ میلیارد ریال است. بنابراین، شکاف مالیاتی اشخاص حقوقی در سال ۱۳۷۷ معادل ۷۸۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. مالیات بالقوه اشخاص حقیقی به‌علاوه مالیات بالقوه اشخاص حقوقی برابر با کل مالیات‌های بالقوه مستقیم است. کل ظرفیت مالیات‌های بالقوه مستقیم معادل ۲۵۹۴ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. اگر فرض کنیم کل مالیات‌های بالقوه غیرمستقیم معادل کل مالیات‌های بالفعل غیرمستقیم است، معادل ۶۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. بنابراین، کل مالیات‌های بالقوه ۲۶۶۱ میلیارد ریال محاسبه می‌شود. شکاف مالیاتی با توجه به وصولی مالیات در سال ۱۳۷۷ معادل ۲۱۹۷ میلیارد ریال محاسبه می‌شود.

جدول ۱: ارزش‌افزوده اجزای بخش‌های اقتصادی کشور و استان‌های منتخب در ۱۳۷۶.

(ارقام به میلیارد ریال / سهم به درصد)

رتبهٔ اجزادر خراسان	خراسان	تهران	اصفهان	همدان	مازندران	چهارمحال و بختیاری	کل کشور
۱	۴۰۳۳/۹	۱۵۲۸۱/۱	۳۳۲۰/۹	۷۹۷/۶	۲۱۶۹/۲	۲۲۵/۵	۴۶۵۶۶/۳
۲	۲۷۵۲/۵	۱۰۹۲/۱	۱۵۱۲/۶	۱۰۸۷/۷	۲۲۸۰/۳	۲۶۶/۹	۲۸۱۶۰/۵
۳	۱۵۴۱/۱	۱۲۵۳۹/۵	۲۵۸۵/۸	۳۳۴/۱	۹۰/۱	۱۵۷/۱	۲۷۶۲۵/۳
۴	۱۴۰۰/۷	۱۶۵/۱	۷۸۶/۸	۴۳۴/۴	۱۱۶۲/۷	۴۳۴/۷	۱۲۰۷/۱

ادامه جدول ۱.

۱۳۱۹۲/۶	۱۱۱/۳	۹۵۳/۷	۱۴۸	۹۴۲/۵	۲۳۴۱/۷	۸۸۸	حمل و نقل جاده‌ای	۵
۹۸۰۶/۶	۸۷/۲	۷۳۳/۹	۲۴۳/۲	۶۰۱/۷	۲۸۹۴/۱	۸۶۴/۱	صنایع مواد غذایی و دخانیات	۶
۶۲۶۹۵/۵	۷۹۰/۳	۳۷۵۱/۳	۱۱۵۹/۷	۴۹۱۶/۸	۱۹۴۲۶/۳	۴۶۹۳/۹	کل کشاورزی	۷
۹۶۶۲/۴	۷۵/۲	۳۲۶/۹	۲۰۴/۵	۶۴۹/۷	۲۲۴۳	۷۷۸/۹	سایر ساختمان‌ها	۸
۶۲۴۷/۳	۷۸	۲۶۷/۶	۱۷۱/۷	۴۰۵/۴	۱۰۷۵/۶	۶۱۷/۳	امور دفاعی	۹
۱۱۰۹۴/۳	۷۵/۳	۹۲/۷	۶۴/۸	۵۱۵/۹	۶۶۲۰/۸	۵۶۴/۴	صنایع ماشین‌آلات و تجهیزات و ابزار و محصولات فلزی	۱۰
۴۳۹۵/۳	۷/۵	۱۲۰/۷	۸۵/۲	۳۳۷/۹	۱۲۷۰/۵	۴۹۴/۵	خدمات واحدهای مسکونی اجاره‌ای	۱۱
۶۲۰۲/۹	۳۴/۴	۳۱۴/۲	۱۲۵/۶	۵۸۴/۳	۲۵۲۴/۹	۴۸۵/۷	ساختمان‌های مسکونی	۱۲
۶۶۴۲/۷	۸۳/۱	۳۰۹/۷	۸۱/۸	۱۴۹۳/۵	۱۵۰۱/۹	۴۷۱/۹	صنایع نساجی و چرم	۱۳
۴۹۹۵/۸	۷۲	۳۴۶/۷	۲۳۱/۹	۳۰۱/۴	۷۴۵/۹	۴۴۷/۶	آموزش فنی و حرفه‌ای دولتی	۱۴
۳۸۰۷/۱	۴۸/۶	۲۶۴/۱	۹۶/۱	۲۰۱/۴	۴۷۳	۴۲۰/۶	آموزش ابتدایی دولتی	۱۵
۶۵۸۱/۱	۸۱/۲	۲۵۰/۶	۱۵۳	۲۹۸	۳۱۳۹/۵	۳۷۲/۵	امور عمومی	۱۶
۴۵۶۳/۴	۲۳/۸	۲۶۷/۸	۷۸	۳۲۵/۲	۱۲۴۶/۴	۲۹۸	بهداشت و درمان خصوصی	۱۷
۱۶۴۷/۹	۸/۲	۷۲	۳۷	۲۳۳/۹	۳۴۰/۸	۲۶۱	توزیع گاز طبیعی	۱۸
۶۶۸۴/۴	۹/۲	۵۰/۸	۴۶/۸	۴۳۲/۷	۲۳۹۹	۲۳۴/۳	خدمات کرایه و کسب و کار	۱۹
۴۰۵۷/۸	۱۸/۴	۹۵/۸	۹۶/۶	۷۸۸	۸۸۴/۷	۲۲۳/۸	صنایع کانی غیر فلزی به جز نفت وزغال‌سنگ	۲۰
۲۶۹۷/۹	۱۹/۳	۷۱/۱	۴۶/۹	۲۲۹/۵	۱۰۳۵	۲۱۷/۵	خدمات شهری	۲۱
۲۱۶۴	۲۷	۹۲/۷	۵۹/۵	۱۴۰/۵	۳۷۲/۷	۲۱۳/۹	امور انتظامی	۲۲
۳۰۲۱/۵	۵۰/۳	۱۳۵/۸	۵۸/۷	۱۸۵/۶	۱۳۶۵	۱۹۸/۵	بهداشت و درمان دولتی	۲۳
۲۲۸۱/۸	۱۵/۲	۶۶	۹/۲	۱۳۳/۱	۷۴۲/۳	۱۶۷/۳	خدمات واحدهای غیر مسکونی	۲۴
۲۳۲۰/۳	۲۰/۴	۹۶/۲	۳۱/۴	۱۹۴/۸	۱۲۳۷	۱۵۹/۶	بانک	۲۵
۲۲۱۶/۱	۸/۲	۹۸/۲	۲۸/۷	۱۹۷/۳	۳۷۸/۸	۱۵۱/۴	رستوران	۲۶
۲۳۱۹	۱۸/۵	۹۴/۸	۳۹/۴	۲۲۳/۵	۶۸۶/۴	۱۵۰/۹	خالص مالیات بر واردات	۲۷
۳۱۷۷/۷	۵/۹	۱۳۶/۷	۵۳/۷	۴۸۶/۸	۶۶۲/۲	۱۳۸/۴	برق	۲۸
۱۷۹۴/۸	۱۷/۸	۲۹/۸	۴۱/۱	۹۸/۴	۶۲۹/۵	۱۱۹/۳	آموزش عالی دولتی	۲۹

۹۹۰/۱	۴/۲	۳۸/۱	۱۷/۷	۵۶/۲	۳۰۹/۵	۹۹/۴	سایر خدمات	۳۰
۱۶۷۶/۶	۱۰/۳	۲۹/۶	۱۶/۴	۸۷/۱	۸۲۳	۹۹	پست و مخابرات	۳۱
۸۷۵۹/۳	۱۹/۵	۲۹/۱	۱۱/۹	۱۶۷۵/۷	۲۱۵۷/۷	۹۱/۱	صنایع شیمیایی، نفت، زغال سنگ، لاستیک و پلاستیک	۳۲
۴۶۸/۹	۰/۹	۲۲/۵	۵/۶	۳۶/۴	۱۳۸/۳	۸۳/۲	هتل و خوابگاه	۳۳
۱۵۹۱	۱۸/۱	۸۳/۹	۱۰/۲	۱۴۱/۸	۸۴/۳	۷۷/۳	سایر معادن خدمات مذهبی، سیاسی و سایر	۳۴
۸۱۶/۶	۹/۷	۲۲/۸	۸/۷	۴۲/۲	۱۳۹/۷	۵۹/۸	سازمان‌های دارای عضو	۳۵
۷۷۱/۵	۰	۶/۸	۰	۴۰/۵	۸۹/۴	۵۹/۵	راه آهن	۳۶
۸۶۱/۳	۰	۲/۳	۰/۲	۳۴/۱	۵۲۱/۷	۵۶/۸	حمل و نقل هوایی	۳۷
۱۲۸۵/۱	۲/۴	۱۳۵/۲	۳۱	۱۴۰/۶	۳۹۴/۵	۵۱/۲	صنایع و محصولات چوبی	۳۸
۳۱۰	۰/۵	۱۰	۳/۲	۲۶/۳	۱۳۶/۹	۴۹/۷	خدمات دلالان مستغلات	۳۹
۱۴۵۵/۵	۵/۸	۳۱/۴	۱۳/۱	۴۰	۵۱۹/۴	۴۵/۸	خدمات تفریحی، فرهنگی و ورزشی	۴۰
۷۱۳/۸	۱۰/۷	۱۴/۸	۱۵/۳	۳۰/۷	۸۲/۴	۴۳/۹	مددکاری اجتماعی	۴۱
۹۵۲/۱	۷/۸	۲۱/۵	۱۴	۵۹/۵	۱۴۹/۱	۴۳/۱	آب	۴۲
۶۶۲	۷/۶	۲۷/۷	۱۰/۲	۴۶/۷	۲۳۸	۳۸/۹	آموزش عالی خصوصی	۴۳
۴۷۱۱/۶	۰/۱	۲۵	۳/۲	۲۱۷۷/۳	۳۶۶/۹	۲۸/۷	صنایع تولید فلزات اساسی	۴۴
۲۹۵/۳	۲/۲	۹/۶	۹/۱	۱۰/۳	۵۹/۸	۲۴/۷	آموزش بزرگسالان دولتی	۴۵
۱۰۳۸/۳	۰/۱	۳۲/۵	۳	۲۳	۶۱۸/۶	۲۲/۸	صنایع کاغذ، مقوا و انتشار	۴۶
۷۱۰/۴	۵/۱	۲۱/۵	۱۱/۴	۲۸/۹	۲۱۷	۱۹/۱	تأمین اجتماعی	۴۷
۱۰۳۰/۷	۴/۸	۲۸۲/۹	۳۴/۴	۱۵/۳	۱۲/۳	۱۷/۱	جنگلداری	۴۸
۲۰۳/۳	۳/۷	۷/۱	۷/۵	۱۰/۳	۱۹/۸	۱۶/۳	دامپروری	۴۹
۳۰۶/۷	۱/۲	۱۰/۱	۳/۴	۱۱/۹	۱۵۹/۲	۱۵/۷	بیمه	۵۰
۳۹۳/۱	۱/۴	۱۳	۴	۱۸/۹	۱۸۶/۳	۱۵/۶	آموزش فنی حرفه‌ای خصوصی	۵۱
۸۰۸/۷	۰/۹	۲۱/۳	۲/۵	۱۷/۲	۳۴۰/۷	۱۴/۴	خدمات حمل و نقل و انبارداری	۵۲
۱۳۷/۶	۰/۸	۳/۶	۱/۱	۱۵/۴	۵۲	۱۱/۷	آموزش ابتدایی خصوصی	۵۳
۱۳۹۴/۴	۱/۷	۵/۷	۱/۲	۹	۱۳۵۲	۶/۴	واسطه‌گری‌ها و فعالیت‌های جنبی	۵۴
۱۷۰/۸	۰/۱	۷/۳	۵/۲	۷/۷	۴۷/۱	۵/۳	آموزش بزرگسالان خصوصی	۵۵
۹/۰/۲	۰/۸	۱/۵	۰/۷	۵/۵	۲۴/۳	۳/۹	حمل و نقل لوله‌ای	۵۶
۱۳۲/۲	۹/۷	۱	۰/۹	۷/۹	۷۴/۲	۳/۳	صنایع متفرقه	۵۷
۱۱۴۵/۷	۱/۹	۸۹/۶	۱/۵	۴	۱۶/۷	۲/۴	ماهگیری	۵۸

توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی... ۷۰

ادامه جدول ۲

۱۰۰	۲۵/۴۴	۰/۰۰	۰/۸۸	۰/۰۰	۵/۲۵	۱۱/۵۹	۷/۷۱	راه‌آهن
۱۰۰	۷۱/۴۰	۰/۰۰	۰/۲۷	۰/۰۲	۳/۹۶	۶۰/۵۷	۶/۵۹	حمل و نقل هوایی
۱۰۰	۵۸/۷۴	۰/۱۹	۱۰/۵۲	۲/۴۱	۱۰/۹۴	۳۰/۷۰	۳/۹۸	صنایع چوب و محصولات چوبی
۱۰۰	۷۳/۰۸	۰/۱۶	۳/۲۳	۱/۰۳	۸/۴۸	۴۴/۱۶	۱۶/۰۳	خدمات دلالان مستغلات
۱۰۰	۴۵/۰۳	۰/۴۰	۲/۱۶	۰/۹۰	۲/۷۵	۳۵/۶۹	۳/۱۵	خدمات تفریحی، فرهنگی و ورزشی
۱۰۰	۲۷/۷۰	۱/۵۰	۲/۰۷	۲/۱۴	۴/۳۰	۱۱/۵۴	۶/۱۵	مددکاری اجتماعی
۱۰۰	۳۰/۹۸	۰/۸۲	۲/۲۶	۱/۴۷	۶/۲۵	۱۵/۶۶	۴/۵۲	آب
۱۰۰	۵۵/۷۶	۱/۱۵	۴/۱۸	۱/۵۴	۷/۰۵	۳۵/۹۵	۵/۸۸	آموزش عالی خصوصی
۱۰۰	۵۵/۲۱	۰/۰۰	۰/۵۳	۰/۰۷	۴۶/۲۱	۷/۷۹	۰/۶۱	صنایع تولید فلزات اساسی
۱۰۰	۳۹/۱۹	۰/۷۵	۳/۲۵	۳/۰۸	۳/۴۹	۲۰/۲۵	۸/۳۶	آموزش بزرگسالان دولتی
۱۰۰	۶۷/۴۳	۰/۰۱	۳/۱۳	۰/۲۹	۲/۲۲	۵۹/۵۸	۲/۲۰	صنایع کاغذ، مقوا، چاپ و انتشار
۱۰۰	۴۲/۶۶	۰/۷۲	۳/۰۳	۱/۶۰	۴/۰۷	۳۰/۵۵	۲/۶۹	تأمین اجتماعی
۱۰۰	۳۵/۵۹	۰/۴۷	۲۷/۴۵	۳/۳۴	۱/۴۸	۱/۱۹	۱/۶۶	جنگل‌داری
۱۰۰	۳۱/۸۴	۱/۸۲	۳/۴۹	۳/۶۹	۵/۰۷	۹/۷۴	۸/۰۲	دامپروری
۱۰۰	۶۵/۶۸	۰/۳۹	۳/۲۹	۱/۱۱	۳/۸۸	۵۱/۹۱	۵/۱۲	بیمه
۱۰۰	۶۰/۸۶	۰/۳۶	۳/۳۱	۱/۰۲	۴/۸۱	۴۷/۳۹	۳/۹۷	آموزش متوسطه عمومی و فنی و حرفه‌ای خصوصی
۱۰۰	۴۹/۰۹	۰/۱۱	۲/۶۳	۰/۳۱	۲/۱۳	۴۲/۱۳	۱/۷۸	خدمات پشتیبانی حمل و نقل و انبارداری
۱۰۰	۶۱/۴۲	۰/۵۸	۲/۶۲	۰/۸۰	۱۱/۱۹	۳۷/۷۹	۸/۵۰	آموزش ابتدایی خصوصی
۱۰۰	۹۸/۷۰	۰/۱۲	۰/۴۱	۰/۰۹	۰/۶۵	۹۶/۹۸	۰/۴۶	سایر واسطه‌گری‌ها و فعالیت‌های جنبی آن‌ها
۱۰۰	۴۲/۶۰	۰/۰۶	۴/۲۷	۳/۰۴	۴/۵۱	۲۷/۵۸	۳/۱۰	آموزش بزرگسالان خصوصی
۱۰۰	۴۰/۷۴	۰/۸۹	۱/۶۶	۰/۷۸	۶/۱۰	۲۶/۹۴	۴/۳۲	حمل و نقل لوله‌ای
۱۰۰	۷۳/۳۷	۷/۳۴	۰/۷۶	۰/۶۸	۵/۹۸	۵۶/۱۳	۲/۵۰	صنایع متفرقه
۱۰۰	۱۰/۱۴	۰/۱۷	۷/۸۲	۰/۱۳	۰/۳۵	۱/۴۶	۰/۲۱	ماه‌گیری
۱۰۰	۰/۳۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۳۰	۰/۰۰	نفت خام و گاز طبیعی
۱۰۰	۵/۵۸	۰/۰۰	۰/۲۲	۰/۰۰	۰/۰۰	۵/۳۷	۰/۰۰	حمل و نقل آبی
۱۰۰	۴۵/۸۰	۰/۷۶	۴/۲۰	۱/۶۸	۷/۵۴	۲۵/۱۶	۶/۴۷	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار

مأخذ: مرکز آمار ایران، ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی در چند استان منتخب در سال ۱۳۷۶، تهران، ۱۳۷۹. تهیه و تنظیم: معاونت امور اقتصادی - سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خراسان.

مآخذ

الف) فارسی

اریاب، حمیدرضا (۱۳۶۶)، "بررسی ظرفیت مالیاتی در جمهوری اسلامی ایران" (پایان‌نامه)، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

پژویان، جمشید (۱۳۷۰)، بررسی اقتصادی مالیات بر شرکت‌ها، چاپ اول، تهران، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصاد و دارایی.

پیرنیا، حسین (۱۳۴۸)، مالیه عمومی، چاپ اول، تهران، انتشارات ابن سینا.

جیروند، عبدالله (۱۳۶۶)، برداشتی از مالیه عمومی جدید، چاپ اول، تهران، انتشارات مولوی.

دانشگاه آزاد اسلامی (۱۳۷۰)، "تحلیلی بر ترکیب مالیات‌ها و برآورد ظرفیت مالیاتی ایران"، مجله علمی پژوهشی اقتصاد مدیریت، شماره ۸ و ۹ بهار و تابستان.

دفتر اقتصاد کلان، سازمان برنامه و بودجه (۱۳۶۴)، "مجموعه مقالات تحقیقی درباره مالیات‌ها"، تهران، سازمان برنامه و بودجه.

رزاقی، ابراهیم (۱۳۷۱)، اقتصاد ایران، چاپ سوم، تهران، نشر نی.

ریکاردو، دیوید، (۱۳۷۴)، اصول اقتصاد سیاسی و مالیات استانی، ترجمه حبیب‌الله تیموری، چاپ اول، تهران، نشر نی. رمون بار (۱۳۶۶)، اقتصاد سیاسی، ترجمه منوچهر فرهنگ، چاپ اول، تهران.

زرگر، محمد حسین (۱۳۶۴)، "تحقیقی پیرامون نظام مالیاتی ایران" (پایان‌نامه)، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.

سمیعی، عبدالمحمد (۱۳۶۹)، تحلیلی بر نظام مالیاتی، سیاست‌های پولی و مالی دولت، مرکز آموزش مدیریت دولتی، سازمان امور اداری و استخدامی کشور، شماره نهم.

شاپوریان، عنایت‌الله (۱۳۵۰)، بیست و پنج سده مالیات، تهران وزارت اطلاعات.

شهشهان، احمد و ملکوم داولینک (۱۳۵۶)، "پیش‌بینی اقتصاد ایران بر اساس مدل اقتصادسنجی"، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۳۷ و ۳۸، تهران، مؤسسه توسعه و تحقیقات اقتصادی دانشکده اقتصاد.

شهشانی، احمد (۱۳۵۷)، الگوی اقتصادسنجی ایران و کاربردهای آن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

طیبی، محمد (۱۳۷۰)، "نگرشی بر موانع رشد توسعه صنعت در کشور و استان خراسان"، هفته‌نامه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، شماره ۴.

عظیمی، حسین (۱۳۶۴)، "مقدمه‌ای بر ساخت و ترکیب درآمدهای مالیاتی کشور و امکان افزایش درآمد مالیاتی سال ۱۳۶۴"، تهران، سازمان برنامه و بودجه.

فهمی یحیایی، فریبا (۱۳۷۰)، "برآورد ظرفیت مالیاتی" (پایان‌نامه)، تهران، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.

توان‌های بالقوه و بالفعل مالیاتی... ۷۲

- کیانیان، محمد (۱۳۵۴)، بررسی طبقات درآمد و مالیات در تهران، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.
- کردبچه، محمد (۱۳۶۴)، "نسبت مالیات، ظرفیت مالیاتی و کوشش مالیاتی تهران"، دفتر اقتصاد کلان.
- کمتا، یان (۱۳۷۲)، مبانی اقتصادسنجی، ترجمه کامبیز هژبرکیانی، چاپ اول، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- گجراتی، دامودار (۱۳۷۲)، مبانی اقتصادسنجی، جلد اول و دوم، ترجمه دکتر حمید ابریشمی، چاپ اول، تهران، دانشگاه تهران.
- گرچی، ابراهیم (۱۳۷۶)، ارزیابی مهم‌ترین مکاتب اقتصاد کلان، چاپ اول، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- ماجدی، علی (۱۳۵۷)، "مالیات در اقتصاد ایران" (پایان‌نامه) تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- محمدی، مسعود (۱۳۶۳)، "نگاهی به ارتباط درونزای بین متغیرهای تولیدناخالص داخلی و تغییرهای درآمد‌های مالیاتی دولتی در ایران ۶۲ - ۱۳۴۸"، معاونت امور اقتصادی دفتر اقتصاد کلان، تهران، سازمان برنامه و بودجه.
- مهدی‌پور، اکبر (۱۳۶۴)، "تحلیلی بر نظام مالیاتی کشور اصفهان"، سازمان برنامه و بودجه.
- میهن‌دوست، جلیل (۱۳۵۱)، "سیاست پولی و مالی ایران طی سال‌های ۵۰ - ۱۳۴۱" (پایان‌نامه) تهران، دانشگاه ملی ایران [سابق].
- منتظر ظهور، محمود (۱۳۵۷)، الگوهای اقتصادی، تهران، دانشکده علوم اداری و اقتصادی.
- ملایی‌پور، منصور (۱۳۷۷)، بررسی توان‌های بالقوه و بالفعل مالیات بر شرکت‌های صنعتی استان خراسان (پایان‌نامه) مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- معاونت امور اقتصادی (۱۳۷۳)، بررسی ساختار الگوی اقتصادسنجی کلان ایران، چاپ اول، تهران وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- معاونت امور اقتصادی (۱۳۷۳)، شناخت بخش خدمات فعالیت‌های بازرگانی کشور در ارتباط با نظام مالیاتی موجود، چاپ اول، تهران، وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- سلوینا، کارلوس، استراتژی اصلاح دستگاه مالیاتی، ترجمه منصور ملایی‌پور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، دانشکده امور اقتصادی.
- نوری، جلیل (۱۳۵۰)، مالیات و تأثیر آن بر فعالیت‌های اقتصادی، تهران، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.
- نادران، الباس (۱۳۶۷)، ظرفیت مالیاتی و معضلات موجود، تهران، دانشگاه اقتصاد دانشگاه تهران.